

Fremtidens natur

på Mors

Danmarks
Naturfredningsforening

Skranderup.

Danmarks Naturfredningsforening (DN) er Danmarks største grønne forening. Foreningen blev stiftet i 1921 og har i dag 140.000 medlemmer. Heraf er ca. 2000 aktive, og de bruger en del af deres fritid på at arbejde for Danmarks natur.

Indtil 2007 var der ca. 215 lokalkomiteer, som dækkede én eller flere af landets kommuner. Efter kommunesammenlægningen er antallet af lokalkomiteer ændret til 96, og matcher i store træk de nye kommuner. Navnet lokalkomite er samtidig ændret til afdelingsbestyrelse.

På Mors har DN ca. 800 medlemmer.

Foreningens overordnede og langsigtede mål er, at Danmark bliver et bæredygtigt samfund med et smukt og varieret landskab, en rig og mangfoldig natur og et rent og sundt miljø.

Foreningen arbejder for befolkningens muligheder for gode naturoplevelser og med emner som naturbeskyttelse, miljøbeskyttelse, planlægning, adgang til naturen, lovgivning og oplysning.

I arbejdet med den danske natur søger Danmarks Naturfredningsforening at sikre, at tabet af den biologiske mangfoldighed standser.

Derfor beskæftiger foreningen

sig også med land- og skovbrugets produktionsvilkår, der har afgørende indflydelse på det åbne landskab.

Mange afdelingsbestyrelser har siden 2006 arbejdet med at beskrive naturen i deres kommuner.

Hele dette projekt, som DN på landsplan er tovholder i, hedder "Fremtidens Natur i x-kommune".

Hæftet, du sidder med i hånden nu, er DN Morsø Afdelings beskrivelse af landskabet og de forskellige naturtyper på Mors. Det er samtidig et bud på, hvordan DN mener, at vi i fremtiden bør benytte, bevare og pleje naturen på Mors.

Fremtidens natur på Mors

er bl.a. tænkt som et arbejdsgrundlag og et inspirationsværktøj for samarbejdet mellem kommunens forvaltninger/politikere og DNs afdelingsbestyrelse på Mors.

Formålet er at pege på de naturværdier, vi har på øen, og at gøre opmærksom på, hvor vi mener, at en ekstra indsats vil være til gavn for miljøet.

Kommunen har overtaget mange af de opgaver på natur- og miljøområdet, som før var placeret i Viborg Amt. Dermed har Morsø Kommune arvet et stort og bredt ansvar, som

vedrører borgernes mulighed for at leve i et sundt og mangfoldigt miljø, hvor alle har adgang til den dejlige natur, der findes på Mors.

Fremtidens natur på Mors

er også udarbejdet som en guide og en vejledning til den naturinteresserede borger eller gæst på øen.

Målet er ikke at agere turistbrochure, men i højere grad at skærpe interessen for at bevare og udbygge den natur, som er et af øens største aktiver.

Som inspiration til arbejdet med FREMTIDENS NATUR PÅ MORS vil vi gerne dedikere **DNs Naturkanon** til øens kommunalpolitikere.

Naturkanonen, som kan ses på side 4, indeholder 12 værdier, som vi mener, at borgerne skal have mulighed for at opleve i alle Danmarks kommuner.

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!

Danmarks Naturfredningsforening
Tlf. 39 17 40 00
dn@dn.dk
www.dn.dk

© Udgivet af Danmarks Naturfredningsforening · Tlf. 39 17 40 00 · dn@dndk · www.dn.dk
Tekst og illustrationer: afdelingen på Mors.
Støttet med tilskud fra tips- og lottoindtægter til friluftslivet.

Indhold

	Side
Naturkanonen	4
Mors - og dens natur	5
En tur rundt om Mors langs kysten	5
Limfjorden	9
Vandløb, kær og søer	10
Skove og Plantager	12
Kort	14
Grønne områder i og omkring Nykøbing	16
Fredninger	19
Afslutning	20

Strandeng ved Faarup.

Naturkanonen

Naturkanonen indeholder 12 værdier, som vi mener, at borgerne skal have mulighed for at opleve i alle Danmarks kommuner. Derfor tilegnes Naturkanonen politikerne i Morsø Kommune.

1. Dyrk fortiden

Plej og pas på fortidsminderne. Vi skal kunne opleve suget og se historiens sammenhæng, når vi besøger et af kommunens fortidsminder.

2. Dyrk skønheden

Det uberørte er en mangelvare i dag. Byer og veje breder asfalten ud over kommunen.

3. Find stilheden

Stilhed er den kvalitet, de fleste efterspørger – også i naturen. Der bør være "stilleområder" i alle kommuner.

4. Skab let adgang til naturen

Sørg for en god friluftspolitik og skab sammenhæng i adgangen til naturen. Det skal være let at nå ud til såvel den bynære som den fjerne natur.

5. Sørg for rent vand

Der skal være rent vand i enhver kommune. Til at drikke, bade i og i det hele taget "opleve" i.

6. Giv plads til naturinteresserede

150.000 danskere løser fiskekort. Andre er jægere, fuglekiggere eller blomsterinteresserede. Sørg for at give dem muligheder for oplevelser og undgå interessekonflikter.

7. Giv plads til tid, fylde, alderdom og forfald

Det er kerneværdier i naturen. Enhver borger bør kunne opleve naturskov og gamle træer.

8. Husk mangfoldigheden

Enge og overdrev er vores "regnskov". Trivsel i sådanne områder viser, at I behandler naturen godt. Det er truede naturtyper, og de er en del af vores kulturarv. Dem skal I passe på.

9. Giv plads til pattedyrene

Giv enhver borger mulighed for at se et rådyrlam, ræveunger, skovmår, grævling, egern og hare. Det er en stor oplevelse for de fleste mennesker.

10. Skab rum for fuglene

Giv mulighed for gode oplevelser i fuglenes verden. Sæt evt. konkrete mål i naturforvaltningen. "Vi vil sikre, at der er mindst 100 par viber i kommunen og et par havørne".

11. Tilbyd vejledning og oplevelser

Giv borgerne mulighed for at opleve naturen kvalificeret. Naturvejledning, naturskoler, naturbørnehaver og guidede ture er nogle af midlerne.

12. Vær jeres ansvar bevidst

Der er en særlig natur i enhver kommune. Pas på den. I kan – sammen med borgerne – gøre en forskel.

Mors - og dens natur

Med et areal på 363 km² er Mors den største ø i Limfjorden. Kyststrækningen er på 170 km. Desuden er Mors det tættest bebyggede landområde i Danmark.

Den omliggende Limfjord har været grundlæggende for vilkårene for øens befolkning, og er det forhold i naturen, som stærkest karakteriserer landskabet.

Beboelse/bebyggelse på Mors er gennem årene blevet placeret, så der var lige muligheder for anvendelse af jorden og fjorden.

Arealer, som ikke kunne bruges til dyrkning, blev udnyttet til græsning. Det var først og fremmest den tidligere havbund fra stenalderhavet, som i dag er strandenge, de gamle kyststrækninger ned mod strandengene, og ligeledes de stejle bakker.

Udnyttelsen af strandengene er aftagende med det resultat, at græsser bliver afløst af tagrør og buske.

Mange vådområder er blevet tørlagt med det resultat, at en mangfoldighed af flora og fauna er gået tabt.

Selve kystlinien er bugtet og rig på indskæringer, vige, halvøer og odder. Flade frodige strandenge veksler mellem stejle klitter.

En tur rundt om Mors langs kysten

- et overflødigshorn af varieret natur

Lad os starte beskrivelsen af naturen på Mors med en tur rundt om øen langs kysten.

Kystlandskabet er den mest ægte form for natur vi har, og et af de få steder, hvor naturens kræfter kan studeres i deres frie udfoldelse.

På Mors er fjorden hele tiden tæt på, og den har historisk været både en udfordring og en grænse for øens befolkning. En tur rundt om Mors langs kysten er en unik naturoplevelse. På Mors er en kyst bestemt ikke bare en kyst. Forskelighederne er enorme.

I Nykøbing er halvdelen af byen beliggende lige ud til kysten. Alligevel er strandengene flere steder bevaret. I f.eks. Fårup og på Refshammer er strandengene grønne åndehuller for byens befolkning, og der er stystemer, som giver gode muligheder for at komme rundt i områderne. Bl.a. helt til Legind Bjerge.

Klov Bakker.

Sillerslev Havn.

Feggeklit.

Legind Bjerge og Højriis-området er øens største fredede område, og de skovklædte bakker langs vandet giver kystbilledet et smukt præg, som ellers mest er kendt fra f.eks. de østjyske fjorde.

Hele vejen fra Gammelør og til Sillerslevøre er der brede strandenge med et rigt plante- og fugleliv.

Sillerslev er et af øens kulturmiljøer. Her findes den eneste fiskerihavn uden for Nykøbing, og dens tilblivelse skyldes i høj grad fiskernes stædige kamp op gennem 1950'erne. Udover havnen, med farvestrålende byggeri af meget forskellig karakter, præges området også af de mange sommerhuse ved Sillerslevøre.

Fra øens sydspids, Hestør Odde og helt op til Næssund grænser kystlandskabet op til et EU-fuglebeskyttelsesområde. I dette område ligger Agerø, som mest består af dyrkede marker. Dog har øens kystlinie en lang række fine strandenge. På den nordvestlige del ligger et fuglereservat, der ejes af Fugleværnsfonden. Det består af Stenklipperne, Holmene og et egentligt strandengsområde. Et sandt paradys for fugleinteresserede. Her raster store flokke af lysbuget knortegæs, hjejler m.m., som kan iagttages fra et observationskijul.

I forbindelse med at kommunerne overtog ansvaret for naturbeskyttelsen af det åbne land fra Amtet, sendte daværende miljøminister Connie Hedegaard en personlig

hilsen til alle landets borgmestre. I hilsenen til Morsøes borgmester Egon Plejdrup gjorde Connie Hedegaard opmærksom på, at netop den lysbugede knortegås er en fugleart, som kræver en særlig indsats.

Kysten fra Næssund og op til Dragstrup Vig rummer mange fine strandenge med et væld af strandsøer.

Den nordligste del af området er et EU-fuglebeskyttelsesområde.

Dragstrup ligger på kanten af vådområdet ved Jølby Kær og Dragstrup Å. Det har været ét af de få steder, hvor der var mulighed for at passere kærområdet, og dermed blev det en slags knudepunkt mellem øens to herreder.

Plantagerne ved Dragstrup Vig er iøjnefaldende, samtidig med at landskabet er præget af store engarealer.

Op langs Vildsund er fjorden smal. Broen afløste færgen i 1939. På Mors-siden ses resterne af de gamle anlæg med bassin og dækmoler bygget 1905, hvor dampfærgen Vildsund blev indsat i stedet for rofærgerne.

På turen rundt om Mors er nordkysten den mest bakkede og dramatiske. Det vældige tryk fra den tykke iskappe pressede i sin tid undergrunden op i bakkeformationer, der ved kysterne på Nordmors fremstår som høje klinter.

På turen fra Vildsund møder vi såvel strandeng som overdrev. Ved Klov Bakker kan vi få det første indtryk af tidligere tiders molergraveri.

Den mest kendte molerformation er dog den enestående 61 m høje Hanklit, en international turistattraktion, som består af en 40 m tyk molerflage med mørke bånd af 55 millioner år gammel vulkansk aske. Omkring 170 ha af det 10 km lange bakkedrag, der strækker sig langs nordkysten af Mors, er fredet.

Fra Sø Bugt går kystlinien stik nord, inden den ved Skærbæk drejer i nordøstlig retning op forbi det enestående område ved Skarregaard.

Det er de skiftende istider, der har været "hovedentreprenør" på landskabet.

På det nordlige Mors blev der skabt enorme bakkekuder med markante dalstrøg, blandt andet det 35 m høje Krogbjerg. Senere skar stenalderhavet bakkerne til, så de nu står med stejle klinter.

Neden for den gamle havskrænt ligger udstrakte, græssede enge, der også rummer de to store vandfyldte lavninger "Skarresøer". Området er artsrigt med flere karakteristiske og sjældne planter, bl.a. gøgeurter.

En stor del af ejendommen indgår i et stort EU-fuglebeskyttelsesområde, der blandt andet omfatter Løgstør Bredning. I området yngler almindelige kystfugle, men også mere sjældne arter, for eksempel terner og klyder. I træktiden, forår og efterår, raster flokke af vadefugle på strandengene. Om efteråret kan blandt andet ses store flokke af hjejler.

Vi kommer nu til den nordligste spids Feggeklit, der rejser sig majestætisk med sine 24 meter i højden. Den er 300 meter bred og næsten en kilometer lang. Som naturfænomener dominerer den området.

Mod øst har havet ædt sig ind i klittens side, der står som en stejl klint, hvor de farvede lag af moler med vulkanske askelag er synlige. Afgrænsningen ved Feggeklit er vigtig, først og fremmest fordi oplevelsen af klitten fremmes af de store græsflader omkring den.

Den østlige del af vores kysttur rundt om Mors går nu videre ned til Ejerslev Havn.

Molerindvindingen i Ejerslev-området har stået på siden begyndelsen af 1900-tallet. Moleret blev udskibet fra Ejerslev Havn, der blev anlagt til formålet. I dag har Ejerslev Havn ingen betydning for moler-indvindingen, men Morsø Kommune har for nylig truffet beslutning om, at

havnen skal opretholdes som havn til glæde for sejlene på Limfjorden.

Beslutningen om at opretholde havnen betyder, at området – havnen og den efterbehandlede molergrav – kommer til at byde på nogle spændende rekreative muligheder.

Den lavvandede Dråby Vig afgrænses mod øst af den godt to kilometer lange Buksør Odde.

Kystzonen består af sandet bund med en jævn overgang til strandengens sump- og græsvegetation. Ved spidsen af Buksør Odde findes dog et kystparti med stenet bund, som er en del af et krumoddesystem.

Den sydlige del af Buksør Odde er købt af Staten for at sikre en samlet naturforvaltning.

Strandengene er vigtige yngleområder for en række kystfugle, blandt andet klyde, havterne, almindelig ryle, vibe, rødben og andefugle.

I efterårsmånederne raster store

Sø Bugten.

Ved Ejerslev Havn.

Skarregaard.

bl.a. nævnes et strandareal øst for Sundby. Også på stranden ved sygehuset er der efter en storm afdækket betonelementer og mursten.

Det vil således være en oplagt opgave for Morsø kommune at besigtige de nævnte steder med henblik på at planlægge en oprydning i samarbejde med lodsejerne.

Desværre gror strandene mange steder til med tagrør, hvor de tidligere blev afgræsset af kreaturer. Problemet kunne måske løses med kogræsserforeninger, eller med økonomisk støtte, der gør det attraktivt for lodsejerne igen at have dyr gående på strandene.

flokke af vadefugle på strandene. Specielt Buksør Odde er af international betydning for visse arter. Bl.a. almindelig hjejle.

Derudover er Dråby Vig en vigtig rasteplass for pibeand, små dykænder, herunder hvinand og taffel-and, samt gåsearterne grågås og knortegås.

Miljø- og energiministeren har med virkning fra 1. september 1998 udlagt Dråby Vig som vildtreservat.

Inden vi igen når tilbage til Nykøbing passerer vi de strandarealer, hvor den nye golfbane er placeret.

Et godt eksempel på, at vores kyster rummer et væld af rekreative muligheder, men også et eksempel på, at den uberørte natur, vi har ved kysterne, kan forringes, hvis ikke vi er særdeles kritiske med, hvordan vi forvalter dem.

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for kysten langs Mors: Flere steder langs kysten findes desværre områder, som bruges til deponering af forskelligt byggemateriale, som f.eks. nedbrudt beton, mursten og andre brokker. Her kan

Rotholmene.

Agerø.

Limfjorden ved Sallingsundbroen.

Limfjorden

Takket være en jættekvindes ihærdige gris, hvis navn var Limgrim, har vi i dag Limfjorden.

Svinet satte trynen godt og grundigt i jorden derude vestpå, og masede sig frem og noget til siderne, i en østlig retning, i sin søgen efter føde. Men omkring Løgstør gik den tør for energi. Derefter holdt den stort set hovedet i ro, hvilket man kan se på Limfjordens smalle forløb videre mod øst. Omkring Nibe har den set sig lidt om til siderne, for til sidst at få saltvand i trynen ved Hals.

Sådan forklares fjordens tilblivelse mytologisk. Noget andet er den geologiske virkelighed. Her er det is og smeltevand, tryk og mindre tryk gennem årtusinder, der har dannet den fjord, vi i dag er så betagede af.

Vejr og vind har alle dage været væsentlige faktorer og vil være det fremover. Fjorden er i stadig forandring.

To stormfloder med gennembrud af tangen mod vest i 1800-tallet fik afgørende betydning. Fjorden blev da reelt et sund.

Limfjorden har op gennem tiderne haft vital betydning for de mennesker, som bosatte sig i dens nærhed. Den har været et spisekammer uden lige. Samt en færdselsåre, der gav mulighed for at bosætte sig mange steder langs kysten. At bo i fjordens nærhed med alle dens sunde, bugter og vige er stadig en berigelse. En mere afvekslende natur skal man lede længe efter

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for Limfjorden:

Trods forbedringer de seneste år, er fjordens tilstand ikke længere, hvad den har været. Menneskelig påvirkning har sat sit præg i form af bl.a. landindvindinger, grådigt fiskeri og ikke mindst årelang forurening fra byer og landbrug.

Iltsvind er en tilbagevendende begivenhed, hvor fisk og bunddyr gisper efter vejret, ja helt uddør.

Fjorden og dens omgivelser er vel nok vores vigtigste naturressource og dermed en væsentlig brik i forhold til Fremtidens Natur. Her er utallige muligheder for rekreation og naturoplevelser, men det kræver en langt større indsats, hvis vi fremover vil bevare og forbedre fjordens tilstand.

Landbruget og fiskeriet må også i højere grad inddrages i arbejdet med genoprettelsen af et bedre og mere alsidigt miljø i Limfjorden, og ikke mindst skal Morsø Kommune være en aktiv medspiller.

Vandløb, kær og søer

Vandløb

Mors er ikke særlig begunstiget med vandløb. Det er fortrinsvis små vandløb med begrænset vandmængde. De er som hovedregel regulerede (kanaler) og har kun enkelte steder et naturligt forløb. Vandkvaliteten er middelmådig og vandløbenes fysiske tilstand er mildest talt for dårlig.

Thissing Vig.

Vejerslev Bæk.

Votborg Å er værd at nævne på grund af et godt samarbejde mellem naturelskere, lystfiskere, landbrugere og Morsø Kommune. Vandløbspærringen, som ødelagde de fysiske forhold for både fisk og fauna, blev fjernet og et omløb etableret ved **Votborg Mølle**.

Sammen med andre tiltag ved vandløbet er forholdene klart forbedret for både fisk og fauna.

Dette eksempel kunne praktiseres i mange andre vandløb i Morsø Kommune.

Skarum Å er et eksempel på et vandløb, hvor tilstanden ikke er forbedret i forhold til målsætningerne i regionplanen. Åen er skadet af hårdhændet oprensning og for meget tilførsel af organisk materiale fra såvel private husstande som fra landbrug.

Dette vandløb vil helt klart kunne forbedres med en målrettet restaureringsindsats.

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for vandløbene på Mors: Den positive udvikling bør fortsættes fremover, da vandløbene kan forbedres betydeligt ved fjernelse af spærringer, et mere naturligt forløb (ved restaurering) og en forbedring af vandkvaliteten.

En mere skånsom oprensning og overholdelse af bræmmer (minimum 2 meter) vil også bidrage positivt til at gavne vores vandløb.

Mange af øens vandløb har nemlig en væsentlig betydning som gydepladser og opvækstområder for ørreder.

Fornøjelsen ved at færdes langs vandløb med et naturligt forløb har en stor herlighedsværdi, som ikke kan gøres op i kroner og øre.

Kær

Kærene på Mors har stor betydning for mange dyre- og plantearter, for her findes der stadig rimelig fred og ro. I kærene findes f.eks. de fleste af Danmarks orkideer.

Kærenes fugtige arealer har også stor betydning for frøer, tudser og padder, ligesom de rummer en stor bestand af fugle, bl.a. nattergal.

Øens største kær, Erslev Kær spiller en særlig rolle for forståelsen af Mors. Det gamle vådområde har altid dannet skel og grænse mellem øens to herreder og sognene nord og syd for. Kæret var i gammel tid

svært at passere, man kunne ikke sejle over det og kun vanskeligt gå over det. Derfor kom det også til at fungere som en sproglig grænse, der stadig spores i dialekten og sindelaget.

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for kærene på Mors:

Det er vigtigt, at kærene afgræsses, (noget der kan være svært i disse tider med centraliseringen af kvægbestandene i Danmark) da denne afgræsning af kær og enge/strandenge er af livsvigtig betydning for visse fugle og planters overlevelse. Som et fint eksempel på afgræsning kan nævnes Fugleværnsfondens aftale om afgræsning på Agerø, i områderne hvor store flokke af lysbuget knortegæs fouragerer hvert år.

Vedrørende afgræsning af kær har DN udgivet et hæfte og en DVD med oplysninger om/forslag til kogræsserforeninger. Her gives anvisning på forskellige former for oprettelse og anvisninger om drift.

Trusler mod kærene kan f.eks. være afvanding, opsætning af vindmøller og etablering af nye sommerhusområder.

Hvis kærene fremover skal være et godt levested for dyr og planter, skal de beskyttes mod disse trusler.

Frøslev kær.

Legind Sø.

Søer

Der findes kun få søer på Mors. Tidligere tiders afvanding (f.eks. ved Thissinghuse og Ørding Kær) har reduceret antallet. Hertil kommer så opfyldning og tilgroning af damme og vandhuller, hvilket også har været med til at mindske søarealet på Mors.

Der findes dog stadig søer og damme af betydning for eksempelvis fuglelivet. Strandsøerne nord for Skarregaard er et godt eksempel. Her er der etableret et fint fugleskjul/udsigtstårn, hvorfra fuglelivet i søerne og på de omliggende arealer kan iagttages.

Søndervig ved Thissinghuse er et andet ferskvandsområde med udbredt rørskov. Rørskoven er en livsnødvendig forudsætning for fugle som Rørhøg og Rørdrum.

Ved oversvømmelse af de lavbundede arealer ved Højriis dannes en smuk sø, som burde gøres permanent.

Votborg Å.

Lilleris Møllebæk.

Lyngbro Bæk.

Lødderup Bæk.

Højriis Mølleddam.

Skove og Plantager

Legind Bjerger Plantage

Det første man møder på Mors, når man kommer østfra over Sallingsundbroen, er Legind Bjerger Plantage.

Fra A26 møder man synet af skovfogedboligen på toppen af den 33 meter høje "Sliwbak" med en fantastisk udsigt over fjorden mod Glyngøre, Salling og Fur.

Legind Bjerger Plantage er et privat anpartsselskab, i hvis vedtægter der står, at overskuddet skal "blive i plantagen". Det kommer til udtryk i form af en meget velpasset plan-

Legind Sø og mindestenen for genskabelsen af søen.

tage på ca. 163 ha., med mange kilometer gode skovveje og stier, som flittigt bruges af både borgere og gæster på øen. Her er plads til alle. Gående, løbende, cyklende eller ridende, der søger gode oplevelser i naturen.

Med velbevarede stenalder- og bronzealderhøje vidner plantagen om liv i mange år. Området er sandsynligvis det mest besøgte naturområde på Mors. Blandt andet på grund af nærheden til Nykøbing og Jesperhus Resort.

En stor rideskole er placeret midt i plantagen.

Højriis Plantage

Længere mod syd langs kysten ligger et stort engdrag, hvor man fra Skræppedalsvej kan skimte herregården Højriis, som malerisk ligger i kanten af Højriis skov.

Denne skov er det største private skovområde på Mors med i alt 199 ha. blandet skov, fordelt med 25% løvtræer og 75% nåletræer.

Vejen, som fører op til Højriis, er en meget velbevaret allé med gamle, høje lindetræer, som på alle årstider

er fantastisk farverige. På sydsiden af alleen ses gamle bøgetræer, som blev plantet i 1880.

Højriis er anlagt i slutningen af 1800-tallet i et meget vekslende landskab. Terrænet er kuperet med flere vandløb og store søer, små lunde og blomstrende enge med et alsidigt plante og dyreliv.

Sønder Herreds Plantage

Midt på Mors ligger Morsø Sønder Herreds Plantage på ca. 350 ha. Plantagen, som er et aktieselskab, blev anlagt i 1830 på den sidste store hede på Mors. Det var efter tilskyndelse af Dalgas, Hedeselskabets stifter. Plantagen skulle være en fryd for øen, som dengang var næsten træløs. Som en slags opfordring til yderligere plantning på resten af Mors, blev der oprettet en planteskole i Sønderherreds Plantage.

Formålet med plantagen var ikke kun økonomisk vinding. Med en beliggenhed midt på Mors skulle den sikre, at folk kunne få billigt tømmer og brændsel. Sønderherreds Plantage fik således, sammen med andre

store plantager, stor betydning som leverandør af brændsel under både første og anden verdenskrig.

Fra begyndelsen af 1950'erne har der været en stor juletræsproduktion.

I dag udnyttes de store grusforekomster i og omkring plantagen.

Plantagen er et vigtigt åndehul på Mors for både mennesker og dyr. Den er stadig en fryd for egnen og har inspireret mange morsingboer til at plante træer.

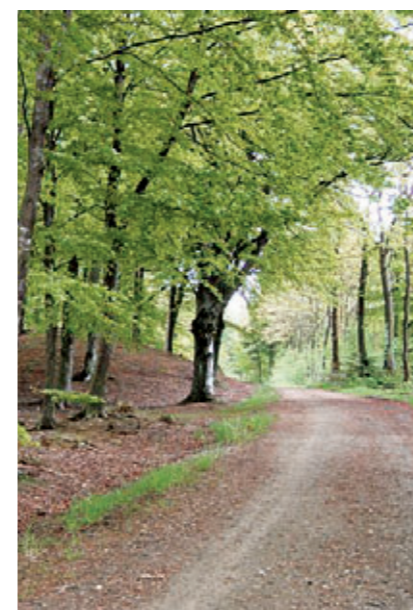
Plantagen ved Skarregaard

På Nordmors finder vi Skarregaard. Området er et naturreservat på i alt 200 ha. bestående af både ager, skov og strandeng.

Slægtsgården blev i 1978 testamenteret til Morsø Kommune fra fjerde generation af familien Overgaard. Siden 1992 er gården drevet af Morslands Historiske Museum.

Plantagen på Skarregaard blev plantet i 1898-1900 af Carl Chr. Overgaard, og den er på ca. 26 ha. Den er plantet på tidligere overdrev og hede med gran og fyr. I dag er beplantningen afvekslende med både løv- og nåletræer.

Der er anlagt smukke gåruter rundt på Skarregaards jorder. Her får man et godt indtryk af terrænet med dets mange kløfter. Det er som at komme langt tilbage i fortiden.

Sønderherreds Plantage.

Udgravningerne viser spor fra omkring år 1000. Flere gravhøje er bevarede på gårdens arealer.

Ud over de nævnte skove og plantager findes et utal af små skove og beplantninger på Mors. En del er efterhånden bundet godt sammen af læbælter. Morsø Kollektive Læplantingslaug har siden 1984 plantet ca. 125 km tre-rækkers læhegn, som er meget værdifulde som læ, men også som ledelinier for vildtet.

Morsø kommune har plantet mange kilometer læhegn langs A26. F.eks. ved Foodparken, Præstbrovej og i Nykøbing langs Sallingsundvej og Limfjordsvej.

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for skovområderne på Mors:

Mors er skovfattig, og det er ønskeligt med mere skovrejsning. Der er mange muligheder, f.eks. øst for A26 fra Dalgård i syd til Næssundvej i nord.

En anden skovrejsningsmulighed er vest for Lillerisvej.

I de afgravede grusarealer ved Sønderherreds Plantage er der allerede ved at ske en reetablering med ny skov. Disse områder vil det være

Pistolsøen, Højriis Plantage.

nærliggende at udbygge. I disse nye skove bør der anlægges såvel skovsøer som vandrestier.

I den forbindelse vil vi gerne fastslå, at Naturfredningsforeningen er imod de foreslåede planer om vindmøller i Sønderherreds Plantage. De hører ikke til i et rekreativt område.

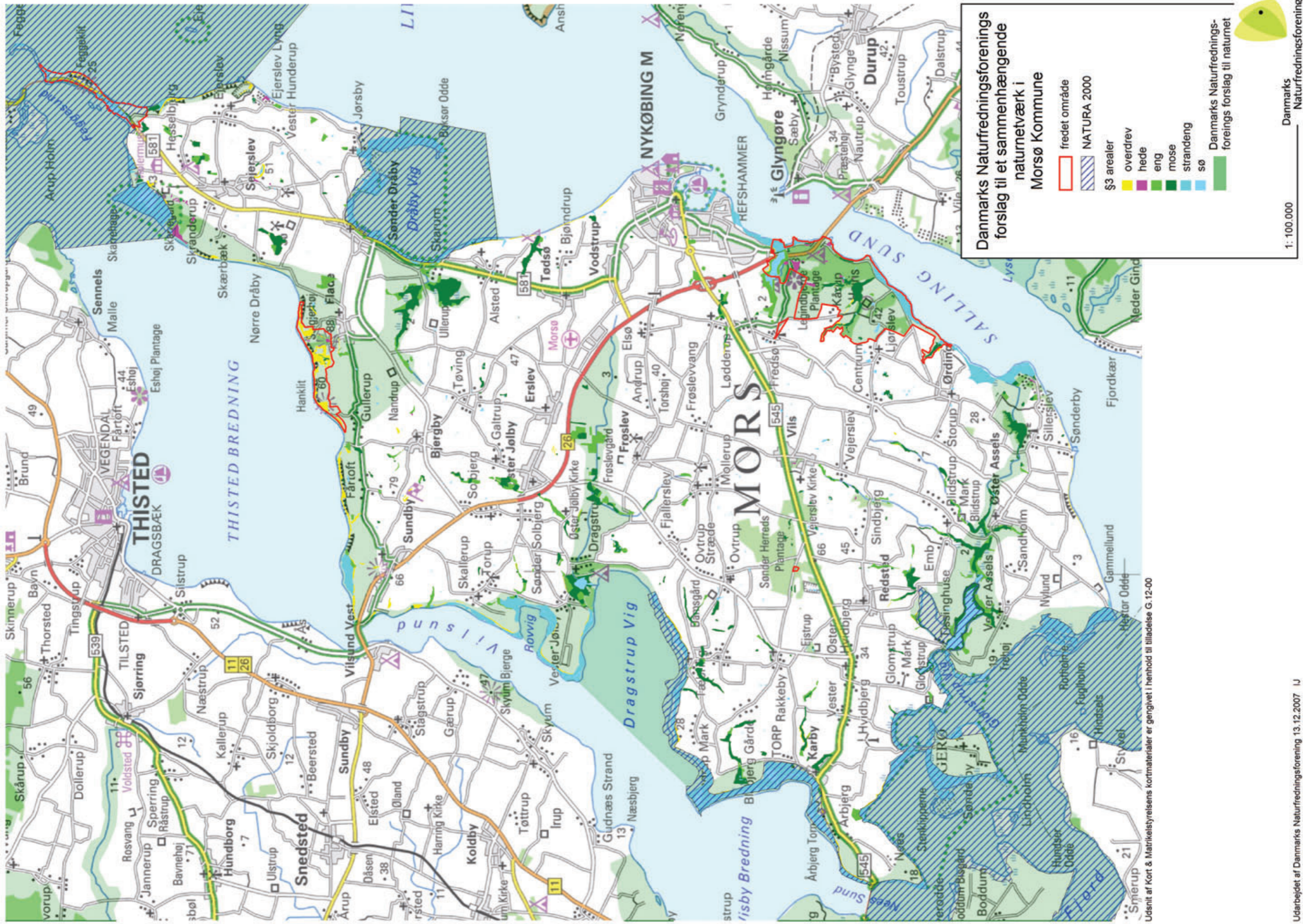
De rekreative muligheder kunne forbedres i Legind Bjerger området med en cykelsti fra Jesperhus Blomsterpark til Sallingsundvej og videre mod Nykøbing.

Læbælterne langs Sallingsundvej og Limfjordsvej trænger kraftigt til uddynding og pleje.

Legind Bjerger.

Grønne områder i og omkring Nykøbing

Indbyggere og gæster i Nykøbing har forskellige muligheder for at færdes i såkaldt bynær natur.

I henhold til kommuneplanen 2001 – 2010 findes der en del grønne arealer med forskellige benævnelser som f.eks. ”grønne områder”, ”bypark”, ”friarealer”, ”institutionsarealer”. De pågældende arealer er spredt i og omkring byen og har ikke nogen umiddelbar forbindelse.

Kommuneplanen lægger op til, at der i områder, som kan anvendes til bebyggelse, skal være ca. 10 % friareal/grønt område.

I nedenstående vil alle de nævnte arealer blive betragtet som ”grønne områder”.

Største samlede område er langs stranden, hvor det er muligt at gå

fra Bjørndrup nord for byen til Fårup/Sallingsund syd for byen. Der findes dog langs stranden forhindringer i form af diverse afgrænsninger fra private grunde/haver, som nogle steder sender den vandrede ud i fjorden.

Vest for byen fra Nørrebro i nord til Frueled i syd, gennemskåret af Elsøvej og Næssundvej, ligger et næsten sammenhængende grønt område, som indeholder dyrskueplads, kolonihaver, golfbane, gymnasium og skole. Området er præget af nogen beplantning, buskads; træer og græsmarker.

Området er drikkevandsområde og skal ifølge kommuneplanen friholdes for bebyggelse.

Trekanten mellem Næssundvej og Kærvej er præget af et engareal

med en stor mågekoloni (og andre fugle/ænder, som yngler i ly af mågerne).

Plantagen, som ligger mellem Langelinie/Ørodde og Strandvejen, er et stort og varieret grønt område.

Starten på denne plantage daterer sig tilbage til først i 1800-tallet, og har sin egen spændende historie. Forskellige private personer har gennem tiden ofret tid og kræfter på sagen. Første del af 1900-tallet var plantagens storhedstid, hvor den var fristed for byens borgere, med strandpavillon, udsigtstårn og anlægning af vej langs stranden.

Stier fører rundt i området og til stranden, hvor vandrerhjemmet ligger. Her er en blanding af nåle- og løvtræer med underskov.

I området træffes og høres mange

Birkelunden.

Golfbanen ved Elsøvej.

forskellige fugle. Fra de mest almindelige som gråspurv, skovspurv og bogfinke til forskellige mejsefugle som f.eks. sortmejsje, musvit og topmejsje. Er man heldig ses/høres også træløber, fuglekonge og gærdesmutte. Af større fugle kan nævnes gråkrage, skovskade, stor flagspætte og en stor bestand af ringduer. Og selvfølgelig søger spurvehøgen sin mad i området.

Der er tennis-, fodbold- og cricketbaner i området, afgrænset af træer og buskads.

Vest for Soelbergsvej, i et relativt smalt bælte mellem kirkegården og Østergade, ligger Anlægget, som er et lille parklignende område med kanaler, gamle træer og blomsterbede.

I 1990'erne blev kanalerne vedligeholdt og oprensede, og man kunne på en heldig dag se isfuglen på sin gren over kanalen spejdende efter fisk.

Det har derfor været en positiv oplevelse at se kanalsystemet blive renset op i foråret 2007. Antallet af ænder er allerede forøget – og hvem ved måske dukker isfuglen op igen?

Syd for havnen inderst i Klosterfjorden, omkring rådhus og ældrecenter, løber en sti langs fjorden til Mågevej. På vestsiden af Mågevej ligger Marienlyst Park med en lille sø omkranset af mange store gamle træer.

Syd for Mågevej, mellem Sallingsundvej og kysten, fortsætter de mange sideveje mod øst i stier helt ned til stranden. På skrænterne findes store gamle træer.

Omkring sygehuset og bebyggelsen Strandparken, ved siden af rensningsanlægget, er der adgang til stranden, og turen kan gå mod både syd og nord. Mod syd til grønne plæner, skrænter og en sti nær ved kysten. Nordpå ligger Undervisningsskoven med forskellige træer plantet i rondeller. Længere ude på skrænterne ned mod kysten findes et stort område med bjørneklo, som det endnu ikke er lykkedes at få bugt med.

Da næsten halvdelen af indbyggerne i Morsø Kommune bor i Nykøbing, er det af stor værdi, at der er muligheder for at færdes i det fri, såvel for udøvelse af forskellige udendørs sportsgrene som for mere rekreative udfoldelser som stille traveture, badning osv.

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for de grønne områder i og omkring Nykøbing:

De grønne områder kunne blive mere attraktive, hvis de var beskrevet med turforslag (som med ”Spor i landskabet” i landområderne).

En folder, f.eks. med navnet ”Grøn by” kunne indeholde en nærmere beskrivelse af de forskellige områ-

Anlægget.

Dueholm Mark.

Marienlyst Park.

ders historie, egenart og hvilke dyr/planter, der findes og dermed være en appetitvækker for byens borgere og turisterne. Samtidig kunne en beskrivelse af "vedligeholdelsesniveauet" (hvad får lov til at henligge som "vild natur"?, og hvad vil der blive ryddet op i?) skabe større forståelse for både naturen og kommunens indsats på området.

De legepladser, som findes i byens grønne områder, kunne med stor fordel omlægges til en form for naturlegepladser, bygget af naturmaterialer og fri for farvestrålende standard legeredskaber. Det vil give børnene en ny oplevelse af naturen.

Vedrørende gåturen langs stranden (som sagtens kunne markedsføres som en spændende dagstur) bør det sikres, at der er fri passage i strandkanten - også ved højvande.

I beskrivelsen kunne der med fordel gøres opmærksom på de badebroer, som findes, og som kan benyttes af alle.

Marienlyst Park på Mågevej var engang et dejligt sted. Hele det lille område bærer præg af at være forsømt. Nu er her næsten mennesketomt, og de fleste ænder og en enkelt svane, som yngede her, har holdt flyttedag. Søen, med de store gamle piletræer, trænger meget til en hjælpende hånd.

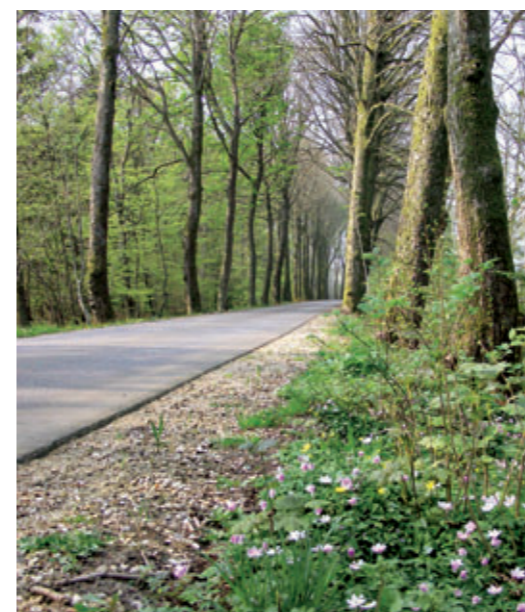

Marienlyst Park.

Plantagen på Ørodde trænger til justeringer. Der bør fældes gran for at give plads for eksisterende egetræer. Hægen, som breder sig, bør begrænses. Området bag tennisbanen er totalt kaos.

Kanalerne i anlægget har længe været en skændsel, som på grund af manglende vedligehold/oprensning i sommertiden har været en ildelugtende sump - som isfluglen har forladt. Derfor har det været glædeligt at se, at kanalsystemet i foråret 2007 er rensat op. Antallet af ænder er mangedoblet - og hvem ved, måske dukker isfluglen op igen?

Det er spændende, hvordan området med den nuværende golfbane ved Elsøvej skal anvendes, når golfbanen holder flyttedag. Da området er drikkevandsreservoir, vil her være oplagte muligheder for at plante træer, som er en mangelvare på Mors.

Aleen ved Højriis.

Fredninger

Over alt i det danske landskab ligger dysser, jættestuer, gravhøje, voldsteder og vandmølleanlæg. Med deres ofte markante placering i terrænet udgør de de synlige spor fra vores fjerne forfædre. De er samtidig væsentlige elementer i nutidens kulturlandskab, hvor de afbryder landskabets konturer og tiltrækker sig øjets opmærksomhed. F.eks. er der på landsplan registreret ca. 7000 dysser og gravhøje. Det er mange, men i virkeligheden er det kun en svag afglans af de oprindelige forhold.

Systematiske registreringer af fortidsminderne tog deres begyndelse for et par hundrede år siden. Vi ved derfor med sikkerhed, at de tilbageværende udgør mindre end 20 % af det oprindelige antal. Alle andre blev fjernet på lovlig vis før Naturfredningsloven af 1937, § 2 trådte i kraft.

Fredninger er enestående, fordi en fredning kan fastlægge rammer for et områdes drift ud i al fremtid. Derfor er fredning den ultimative form for naturbeskyttelse og en god arv til vores efterkommere.

I Danmark er der fredet 215.000 ha. svarende til 5 % af arealet. Hovedparten er fredet efter 1970. På Mors

Skrandrup.

er der fredet ca. 1200 ha., eller 3 % af arealet.

Der er omkring 100 fredede gravhøje på Mors, men der har været langt flere. Man gætter på 500.

Der findes også større fredninger på Mors.

Hanklit - Salgjerhøj fredningen beskytter de områder, hvor indlandsisen skubbede moleret fra havbunden op i store, bølgende formationer, og hvor man endnu, i de stejle klinter, kan se de askelag, som vulkaner for 55 millioner år siden spredte ud over det daværende hav.

Syd for Nykøbing ligger **Legind - Højriis** fredningen. Et skov- og herregårdsmiljø.

Legind Bjerge.

Mors afsluttes mod nord af den karakteristiske **Feggeklit**.

Hele fjordområdet sydvest for Mors ved **Agerø og Skibsted Fjord** er enten fredet eller udlagt som natur-

reservat. Fredet er også **Rotholm og Stenklipperne**.

Dråby Vig er jagtreservat. Området ved **Skarrehage med Skarresøerne**, er udlagt som naturreservat.

En af de nyeste fredninger i Morsø kommune er fredningen af dele af **Skarregaard**. Kulturarvsstyrelsen finder at Skarregaard har de kulturhistoriske, herunder arkitekturhistoriske værdier, der har begrundet en fredning.

Gården er en fin og velbevaret repræsentant for de store gårde med studedrift, som tidligere var så karakteristiske for egnen langs Limfjorden.

Skarresøer.

Forslag til forbedringer og/eller målsætninger for de fredede områder på Mors:

Fra 2007 har Morsø kommune overtaget tilsynet med og plejen af de fredede områder

Det vil i hovedtræk sige:

1. At kommunen skal reagere, hvis bestemmelserne ikke overholdes.
2. At kommunen skal udarbejde planer for vedligeholdelsen af allerede fredede områder inklusive en række voldsteder og gravhøje på f.eks. Feggeklit, Hanklit og Salgjerhøj.

Det må være en klar målsætning i den forbindelse, at kommunens indsats ikke bliver på et forringet niveau i forhold til tiden med Viborg Amt.

Afslutning

Forudsætningen for en sund udvikling af både erhverv og bosætning i Morsø Kommune må, efter DNS mening, være en rig natur og et godt miljø. Naturen er ét af de største aktiver, vi har på Mors. Det understreges bl.a. af en imageundersøgelse, som i 2006 blev gennemført i forbindelse med projekt Vision 2010. Der er derfor behov for en fortsat indsats, både med hensyn til at pleje og genoprette naturen og til at gøre det muligt for kommunens borgere og turisterne at få gode naturoplevelser. Alle mennesker får det bedre af at færdes i naturen.

Den rette balance mellem udvikling og beskyttelse skabes bedst i en

fremadrettet dialog mellem Morsø Kommune, de grønne organisationer og borgerne.

Der er nok at tage fat på.

Med venlig hilsen
DANMARKS
NATURFREDNINGSFORENING
Morsø Afdeling

Vildsund.

Sillerslev.

Gammelør.

Udsigt mod Hanklit.

Noter:

Lined writing area for page 22.

Noter:

Lined writing area for page 23.

Rotholmene.

